

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף מ"ו

במשנה התבאר שלדעת רבי אליעזר תולים גם את האשה, אך לדעת חכמים רק את האיש. ואמרת הגמרא שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בביאור הפסוק "וכי יהיה באיש חטא משפט מוות והומת ותלית אותו על עץ", ובתחילה מנסה הגמרא לומר שנחלקו בלימוד מהמילים "ותלית אותו על עץ", שלדעת חכמים לומדים מהפסוק "ותלית אותו" שרק אותו וכלומר את האיש תולים, אבל לא את האשה אבל לדעת רבי אליעזר לומדים מהפסוק שתולים אותו בלא כסותו, אך דוחה הגמרא שגם לדעת חכמים לומדים מ"אותו" שנתלה בלא כסותו, ולכן אמרת הגמרא שלדעת חכמים לומדים מהמילים "וכי יהיה באיש חטא", שדווקא איש נתלה ולא אשה, אבל לר' אליעזר לומדים מהפסוק הזה משהו אחר.

וביאר ריש לקיש שלדעת ר' אליעזר מהמילים "וכי יהיה באיש חטא" לומדים למעט בן סורר ומורה שאינו נתלה, כי הוא אינו איש, אך דוחה הגמרא שהרי שנינו בברייתא שלדעת רבי אליעזר בן סורר ומורה נסקל ונתלה, ולכן אמר רב נחמן בר יצחק הפוך מריש לקיש, שלדעת רבי אליעזר לומדים מהפסוק "וכי יהיה באיש חטא, לרבות בן סורר ומורה.

ומבאר הגמרא כיצד מרבה רבי אליעזר בן סורר ומורה למרות שהמשמעות היא דווקא איש ולא בן סורר ומורה שאינו איש, כי יש שני מיעוטים בפסוק אחד "וכי יהיה באיש חטא" ומשמע איש ולא בן, וגם מה שנאמר "חטא" משמע שרק מי שנהרג על חטאו, ולא בן סורר ומורה שנהרג על שום סופו, וכיון שיש שני מיעוטים, אנו דנים את הפסוק לפי הכלל שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומרבים אף בן סורר ומורה לתלייה.

במשנה הובא שאמר רבי אליעזר לחכמים, והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון, ורואים שאף האשה נתלית, והשיבו לו שהוא וודאי עשה משהו שהוא צורך השעה ולא לומדים מזה לכל מקום, שהרי שמונים נשים תלה ביום אחד, והדין הוא שאין דנין שנים ביום אחד. ואמר רב חסדא שהדין שנאמר שאין דנים שנים ביום אחד זה רק אם דינם בשתי מיתות שונות אבל במיתה אחת דנים, ותמהה הגמרא שהרי המעשה של שמעון בן שטח כולם דינם היה במיתה אחת שהיא סקילה, ועל זה נאמר במשנה שאין דנים שנים ביום אחד.

ולכן מבאר הגמרא שאמר רב חסדא שהדין שנאמר שאין דנים שנים ביום אחד זה רק אם דינם במיתה אחת שהיא כעין שתי מיתות, וכלומר שכל אחד מהם עשה עבירה אחרת, אבל אם שניהם עשו את אותה העבירה דנים אפילו שנים ביום אחד.

והקשה רב אדא בר אהבה ששנינו בברייתא שאין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת, והרי נואף ונואפת שניהם באותה מיתה. ותירץ רב חסדא שמדובר שם בבת כהן ובוועלה, שהיא בשריפה ובוועלה בסקילה או בחנק, או בבת כהן ובאופן שעדים העידו שזינתה, ובאו עדים והזימום, ונמצא שהם זוממים. שכיון שהעדים שהעידו עליה מיתתם בסקילה כמיתת הבועל, גם העדים שהזימו אותם אם נמצאו זוממים מיתתם בסקילה ולא בשריפה, אף שהם גורמים על ידי עדותם שהיא תישרף, כי אם המזימים שיקרו נמצא שהעדים שהעידו עליה העידו אמת, ולכן היא נהרגת.

מביאה הגמרא ברייתא שאמר ר' אליעזר בן יעקב שמעתי שבית דין מכין ועונשים אף במקום שאין חיוב מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה שימצאו מיתה מליבם, אלא כדי לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. וכן היה מעשה נוסף באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה בפרהסיא והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך.

משנה. כיצד תולים אותו, משקעים את הקורה בארץ והעץ יוצא מראש הקורה, ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו על העץ. ודעת רבי יוסי שהקורה מוטה מהקרקע על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחים עושים.

ומתירים אותו מיד. ואם לן כשהוא תלוי עובר עליו בלא תעשה שנאמר "לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו", ומה שנאמר "כי קללת אלהים תלוי וגו'", מבארת המשנה שמפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל.

ואמר רבי מאיר שבשעה שאדם מצטער מה הלשון שהשכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, וכלומר כמו שהאדם אומר כבד עלי ראשי זרועי, וכלומר שאיני קל. ואם כך המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים.

ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, אבל אם הלינהו לכבודו כגון להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו.

ולא היו קוברים את זה שנהרג על ידי בית דין בקברות אבותיו אלא שתי בתי קברות היו מתוקנים לבית דין, אחד לנהרגים בסיף ולנחנקים, ואחד לנסקלים ולנשרפים, ולאחר שנתעכל הבשר מלקטים את העצמות וקוברים אותן במקומן בקברות אבותיו.

ולאחר שהמיתוהו הקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים ובשלום העדים להראות שאין בלבם עליהם שדין אמת דנו, ולא היו מתאבלים על המת אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב.

עמוד ב'

גמרא. מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם היה נאמר בפסוק וכי יהיה באיש חטא ותלית הייתי אומר שקודם תולים אותו ואחר כך ממיתים אותו, וכדרך שהמלכות עושה. אך אחרי שנאמר "וכי יהיה באיש חטא משפט מוות והומת ותלית" רואים שקודם ממיתים אותו ורק אחר כך תולים אותו.

ומבארת הברייתא כיצד עושים, שמששים אותו עד סמוך לשקיעת החמה, וגומרים את דינו וממיתים אותו ואחר כך תולים אותו, וכשתולים אחד קושר ומיד אחד מתיר, שיהיה תלוי רק בכדי לקיים מצות תלייה.

בריייתא נוספת מביאה הגמרא שאומרת שממה שנאמר "ותלית אותו על עץ" משמע בין עץ תלוש בין עץ מחובר, אך מהפסוק הבא "כי קבר תקברינו" שמדבר גם על העץ שחייב קבורה לומדים שלא תולים אותו על המחובר, כי משמע מהפסוק שתולים אותו על עץ שאינו מחוסר אלא קבורה, אבל לא עץ שמחוסר קציצה וקבורה.

ודעת ר' יוסי שאף על עץ מחובר אפשר לתלות, כי אם היינו דורשים כך הרי שאף עץ תלוש קבוע באדמה וצריך תלישה וקבורה, אך לדעת חכמים תלישה לאו כלום היא.

המשנה ביארה את הפסוק "לא תלין נבלתו על העץ וגו' כי קללת אלוקים תלוי", כלומר שמפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאמר רבי מאיר שמשלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת, שאחד מהם מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות, צוה המלך ותלאוהו, וכל הרואה אותו תלוי אומר המלך תלוי, ולכן צוה המלך והורידוהו.

במשנה אמר רבי מאיר שבשעה שאדם מצטער מה הלשון שהשכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, ומבאר אב"י מה המשמעות של זה מהפסוק "כי קללת אלוקים תלוי" שמשמע שקל לית, וכלומר לא קל. אך אמר לו רבא שאם כך היה על רבי מאיר לומר שהלשון היא כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי, ולכן ביאר רבא שזה מלשון שאדם אומר שקל לי העולם, וכלומר שאינו מזכיר כבידות בעצמו אלא את קלות העולם.

ושואלת הגמרא שהרי מהפסוק "כי קללת אלוקים" צריך ללמוד לגוף הדין שהמגדף דינו בתלייה, ואיך דורש משם רבי מאיר את הדרשה של קלני מראשי, ועונה הגמרא שהוא דורש זאת ממה שנאמר "כי קללת" ולא כי מקלל, ועדיין שואלת הגמרא אם כך מהיכן לנו שהפסוק גם בא ללמד על המקלל שמא כולו בא ללמד את דברי רבי מאיר, ועונה הגמרא שאם היה הפסוק בא רק ללמד את דברי רבי מאיר היה נאמר בפסוק כי קלת, וממה שנאמר "כי קללת" לומדים גם את מה שהמקלל בתלייה וגם את הדרשה שאמר רבי מאיר.

במשנה התבאר שלא רק את הנהרג על ידי בית דין אסור להלין אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה, אבל אם הלינהו לכבודו כגון להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו. ומביאה הגמרא שאמר רבי יוחנן בשם ר"ש בן יוחי, מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה, שנאמר "כי קבר תקברנו", ומכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה.

ויש שאומרים שאמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין, שנאמר "כי קבר תקברנו", ומכאן רמז לקבורה מן התורה.

ומביאה הגמרא ששאל שבור המלך את רב חמא מהיכן לקבורה מהתורה, ושתק ולא השיב לו דבר. ואמר רב אחא בר יעקב שנמסר העולם ביד הטפשים, כי היה צריך לומר לו את הפסוק "כי קבור תקברנו".

ואומרת הגמרא שהסיבה שלא אמר כך רב חמא כיון שמהפסוק "כי קבור" היה משמע שיעשו לו ארון אבל לא קבורה בקרקע. ומהריבוי של המילה "תקברנו" לא נשמע לנכרים ללמוד ממנו.

ושואלת הגמרא מדוע לא אמר רב חמא לשבור המלך שהמקור לקבורה הוא ממה שנאמר בתורה שנקברו אברהם יצחק ויעקב, ועונה הגמרא שאין זה מקור למצוות קבורה, אלא רק רואים בזה שיש מנהג לקבור.

ושואלת הגמרא מדוע הוא לא אמר לו שהמקור הוא ממה שקבר הקב"ה את משה, ואף כאן עונה הגמרא שאין זה מקור למצוות קבורה, אלא רק רואים בזה שיש מנהג לקבור והקב"ה לא שינה במשה מהמנהג.

ושואלת הגמרא מדוע לא הביא רב חמא את המקור מהפסוק בירמיה "לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו", ואומרת הגמרא שאף שם הוא יכל לומר שהקללה היא שישתנה בהם מהמנהג, אך אין כאן מקור שיש דין לקבור.

מסתפקת הגמרא האם מצוות קבורה היא כדי שלא יהיה בזיון למת, או משום כפרה למת, על ידי שמטמינים אותו בתחתיות. ומבארת הגמרא שהנפקא מינה היא באופן שאדם אומר שהוא לא רוצה שיקברוהו, שאם הקבורה היא משום בזיון אינו יכול למחול על בזיון קרוביו, אבל הסיבה היא משום כפרה, אדם יכול לומר שאינו רוצה כפרה.

ומנסה הגמרא להוכיח ממה שקברו את אברהם יצחק ויעקב אף שאינם צריכים כפרה שהטעם הוא משום בזיון, אך דוחה הגמרא שאף הם צריכים כפרה כפי שנאמר בקהלת "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

ומנסה הגמרא להוכיח שהטעם של הקבורה הוא משום בזיון ממה שנאמר בפסוק במלכים שהתנבא אחיה השילוני על אביה בן ירבעם "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר", ורואים בפסוק ששאר בני ירבעם לא יקברו, ומשמע שהסיבה היא משום בזיון שיענשו מחמת מעשיהם, כי אם משום כפרה מדוע לא קוברים אותם כדי שתהיה להם כפרה. ודוחה הגמרא שאפשר לומר שהטעם הוא משום כפרה, וכיון שהיו רשעים התקללו שלא תהיה להם כפרה אף בקבורה, ורק אביה שהיה צדיק תהיה לו כפרה בקבורה.

ומנסה הגמרא להוכיח מהפסוק "לא יספדו ולא יקברו" שהסיבה היא משום בזיון שיענשו מחמת מעשיהם, כי אם משום כפרה מדוע לא קוברים אותם כדי שתהיה להם כפרה. ואף כאן דוחה הגמרא שאפשר לומר שהטעם הוא משום כפרה, וכיון שהיו רשעים התקללו שלא תהיה להם כפרה בקבורה.

מסתפקת הגמרא האם הספד על הנפטר הוא משום כבוד לחיים קרובי המת, או משום כבוד למת עצמו, ומבארת הגמרא שהנפקא מינה היא אם אמר שלא יספדוהו, שאם הטעם הוא משום כבוד החיים אינו יכול לומר כך, אבל הטעם הוא משום כבוד עצמו יכול לומר שלא יספדוהו, ונפקא מינה נוספת היא

אם כופים את היורשים לשלם את שכר הספדנים, שאם הטעם הוא משום כבוד החיים הם פטורים, אבל אם הטעם הוא משום כבוד המת, כופים אותם לכבדו.

ומנסה הגמרא להוכיח ממה שנאמר על אברהם שלאחר ששרה נפטרה "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", ומשמע שבא מעקידת יצחק, ולכאורה מוכח מכאן שההספד הוא משום כבוד המת, כי אם ההספד הוא רק משום כבוד החיים, וכי משום כבודו של אברהם השהו את קבורתה של שרה, והמתינו עד שיבוא אברהם. ודוחה הגמרא שאפשר לומר שההספד הוא באמת משום כבוד החי, ולמרות זאת השהו את קבורתה של שרה, כי היא עצמה הייתה רוצה שימתינו לאברהם כדי לכבדו.

ומנסה הגמרא להוכיח מהפסוק "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו" שנאמר על אביה בן ירבעם שהספד הוא משום כבוד המת, כי אם ההספד הוא משום כבוד משפחתו החיים, הרי כל אחיו היו רשעים ואין ומדוע יתכבדו בהספדו. ועונה הגמרא שאפשר לומר שההספד הוא משום כבוד החי. ולמרות זאת הספידוהו כי נח לצדיקים שיתכבדו בהם אפילו הרשעים.

ומנסה הגמרא להוכיח מהפסוק "לא יספדו ולא יקברו" שההספד הוא משום כבוד המת, כי אם הוא משום כבוד החי, כיון שיש שם צדיקים מדוע לא יספדו, ודוחה הגמרא שאף הצדיקים החיים אינם רוצים להתכבד על ידי הרשעים.

ומנסה הגמרא להוכיח מהפסוק בירמיה שנאמר לצדקיהו "בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך", שההספד הוא משום כבוד המת, כי אם לא מה מבשר בזה ירמיהו לצדקיהו, ודוחה הגמרא שאפשר לומר שההספד הוא משום כבוד החיים, אלא שאמר לו ירמיה שכל ישראל יתכבדו בהספד עליך כפי שהתכבדו בהספד על אבותיך.

